

Роль міжнародного співробітництва в удосконаленні юридичної освіти в Україні: взаємодія з міжнародними партнерами

Рега Юрій Олексійович¹, Волковецький Данило Степанович²

Отримано	Секція	УДК
12.07.2024	Освіта/Педагогіка	378.014.25

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12733256>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена дослідженню взаємодії України з міжнародними партнерами для забезпечення якості вищої юридичної освіти в українських закладах вищої освіти. Метою статті є дослідження ролі міжнародного співробітництва в удосконаленні юридичної освіти в Україні шляхом залучення європейських партнерів та використання їхнього позитивного досвіду. Розкрито питання нормативного забезпечення міжнародного співробітництва в галузі вищої освіти, досліджено напрями міжнародної співпраці та актуальні міжнародні програми для досягнення ефективності вищої юридичної освіти в Україні шляхом приведення її у відповідність до нормативних стандартів Європейського Союзу та Ради Європи.

Дослідження акцентує здебільшого на європейському векторі міжнародної співпраці, що є актуальним у світлі євроінтеграційних процесів у всіх сферах суспільно-політичного життя в Україні. У цьому контексті результати дослідження демонструють, що в Україні є достатньо розроблена нормативна база для запровадження європейських стандартів юридичної освіти; українські заклади вищої освіти широко використовують програми міжнародної співпраці та реалізують їхні інструменти академічної мобільності, спільної діяльності, організації науково-практичних заходів, отримання грантів та іншого фінансування науково-дослідної роботи в юридичній галузі для здобувачів освіти та викладачів. У статті досліджено деякі аспекти вдосконалення юридичної освіти шляхом міжнародного співробітництва: цифровізація юридичної освіти та запровадження інновацій, оптимізація освітнього процесу правників в умовах воєнного стану, дистанційного навчання, проблема застосування практичних навичок майбутніх юристів та підвищення рівня професійних компетентностей.

У висновках стверджується, що рівень міжнародної співпраці в галузі вищої юридичної освіти в Україні є доволі високим, однак, зважаючи на динамічність розвитку суспільства, майбутні трансформації юридичної освіти потребують комплексної взаємодії України з міжнародними партнерами для подальшого вдосконалення юридичної освіти та підвищення професійних компетентностей правників.

Ключові слова: освітні стандарти, міжнародна акредитація, правова підготовка, академічні обміни, інтеграційні процеси

¹ кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національної академії Служби безпеки України, pravnik25@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5838-7488>

² аспірант, Київський Міжнародний Університет, volkovetskyi_d@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0007-9269-2081>

The Role of International Cooperation in Improving Legal Education in Ukraine: Interaction with International Partners

Annotation. The article is devoted to the study of Ukraine's cooperation with international partners to ensure the quality of higher legal education in Ukrainian higher education institutions. The purpose of the article is to study the role of international cooperation in improving legal education in Ukraine by engaging European partners and using their positive experience. The author examines the issues of regulatory support for international cooperation in the field of higher education, and also explores the areas of international cooperation and current international programs aimed at achieving the effectiveness of higher legal education in Ukraine by bringing it in line with the regulatory standards of the European Union and the Council of Europe.

The study focuses mainly on the European vector of international cooperation, which is relevant in the light of European integration processes in all spheres of social and political life in Ukraine. In this context, the research findings demonstrate that Ukraine has a sufficiently developed regulatory framework for the implementation of European standards of legal education; Ukrainian higher education institutions widely use international cooperation programs and implement their tools for academic mobility, joint activities, organization of scientific and practical events, obtaining grants and other funding for research work in the legal field for students and teachers. The article examines some aspects of improving legal education through international cooperation: digitalization of legal education and introduction of innovations, optimization of the educational process of lawyers under martial law, distance learning, the problem of applying practical skills of future lawyers and raising the level of professional competencies.

The article concludes that the level of international cooperation in the field of higher legal education in Ukraine is quite high, but given the dynamic development of society, future transformations of legal education require comprehensive cooperation between Ukraine and international partners to further improve legal education and enhance the professional competencies of lawyers.

Keywords: educational standards, international accreditation, legal training, academic exchanges, integration processes

Вступ

У сучасному світі юридична освіта є необхідною умовою для опанування значної кількості професій у різних галузях: державна служба, правоохоронна діяльність, адвокатура, нотаріат, правосуддя, експертна діяльність, військова служба, наукова діяльність. Цей перелік не є вичерпним. Природно, що за такої високої суспільної необхідності правничих професій питання якості та ефективності юридичної освіти є вкрай актуальним. Зважаючи на світові тренди глобалізації та інтернаціоналізації, роль міжнародного співробітництва в галузі вищої юридичної освіти постійно зростає, міжнародні установи та організації створюють великі фонди для фінансування розвитку освіти правників.

Сьогодні перед юридичною освітою в Україні постають різні виклики, зокрема дистанційне навчання здобувачів, закриття закладів вищої освіти (далі – ЗВО) на тимчасово окупованих територіях або переміщення їх в інші міста внаслідок

повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, обмежене фінансування, технічні труднощі тощо. Міжнародні партнери України ставлять за мету допомогти розвивати українську юридичну освіту в таких складних умовах шляхом реалізації різних напрямів співробітництва.

Безперечно, вдосконалення юридичної освіти є безперервним процесом, який почався зі здобуття Україною незалежності, хоча й плекає традиції, закладені у XVIII-XIX століттях. Україна є учасницею Болонського процесу, стратегічна мета якого – функціонування Європейського простору вищої освіти, що базується на міжнародному співробітництві та взаємній допомозі європейських країн. Освітній процес в Україні орієнтований на європейські стандарти, відповідно, «європеїзація» вищої освіти в Україні є предметом актуальних наукових дискусій. З огляду на це, стратегії міжнародної співпраці в галузі освіти майбутніх юристів потребують більш ґрунтовного вивчення.

Дослідження впливу міжнародної співпраці на розвиток юридичної освіти в Україні було предметом наукової уваги відомих українських правників-практиків і педагогів – безпосередніх учасників освітнього процесу. Зокрема, Н. Колісніченко, Ю. Сименюк [1] та В. Ломака [2] досліджують зміст понять «європеїзація» та «болонізація» вищої юридичної освіти. В. Ломака справедливо говорить про європеїзацію як чинник, який «відображає забезпечення якості вищої освіти та обумовлює структурну трансформацію вітчизняної системи вищої освіти на засадах європейської моделі» [2, с. 38].

О. Радишевська розглядає європеїзацію вищої освіти як створення єдиної системи освітніх стандартів, ключовими напрямками якої є визнання дипломів освітніх закладів усіх країн-членів європейського простору вищої освіти, залучення до навчального процесу іноземців – представників закладів вищої освіти з європейських країн, обмін інформацією та досвідом щодо питань освіти, академічна мобільність учасників освітнього процесу, організація та участь у міжнародних науково-практичних заходах [3]. С. Гринюк, І. Зайцева [4] та В. Антонюк [5] здійснили дослідження питання модернізації системи української вищої освіти в процесі інтеграції закладів вищої освіти до Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area). Вплив глобалізаційних процесів на вищу юридичну освіту в Україні висвітлено в доробку В. Ткаченко. Науковиця наводить перелік бажаних компетентностей здобувача-правника у світлі викликів інтернаціоналізації та інтеграції освітнього процесу [6].

Інші аспекти наукових досліджень юридичної освіти зумовлені актуальними проблемами, що безперечно, впливають на освітній процес. Серед таких особливих обставин науковці виокремлюють дистанційне навчання, причиною переходу до якого стала пандемія COVID-19, і запровадження режиму воєнного стану після початку повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України. Так, М. Смокович [7] висвітлює питання ефективності дистанційного навчання здобувачів-юристів, зважаючи на наявну практику, наголошує на необхідності розроблення й попереднього тестування спеціальних програм для дистанційного навчання правників з урахуванням досвіду міжнародних партнерів. Т. Губанова [8] здійснила дослідження організації освітнього процесу під час дії воєнного стану, запровадження дистанційного навчання, зокрема за сприяння міжнародних партнерів - Європейського дослідницького простору для України (ERA4Ukraine). С. Константинов [9] вивчав особливості підготовки юристів-правоохоронців та слідчих в умовах воєнного стану. Учений звернув увагу на роль міжнародних партнерів у фінансовому й технічному забезпеченні навчання майбутніх фахівців та професійній підготовці співробітників правоохоронних органів. Окремо автор робить акцент на підготовці військових юристів шляхом залучення міжнародної підтримки та співпраці [9, с. 99].

Проте наведені дослідження розкривають окремі аспекти міжнародної співпраці в галузі вищої правової освіти. Взаємодія міжнародних партнерів та українських освітян

із метою приведення юридичної освіти в закладах вищої освіти України до міжнародних, зокрема, європейських стандартів, ще не була предметом ґрунтовних наукових розвідок. *Метою* статті є дослідження міжнародної співпраці в галузі вищої юридичної освіти в контексті залучення європейських партнерів для удосконалення правової освіти в Україні.

Завданнями статті є:

1. Визначити правові підстави міжнародного співробітництва в галузі вищої юридичної освіти в Україні;
2. Дослідити співпрацю між Україною, Європейським Союзом та Радою Європи в галузі вищої юридичної освіти.
3. Висвітлити окремі актуальні аспекти міжнародної співпраці в українській вищій правовій школі.

Результати

Освіта майбутніх правників є багатогранним, комплексним процесом, який на сьогодні характеризується залученням великої кількості міжнародних партнерів та орієнтуванням на міжнародні стандарти якості юридичної освіти. Так, Н. Сухицька слушно зауважує, що правова освіта є «домінантою правової культури», що базується на формуванні в здобувачів знань про сутність держави і права, про систему кодифікації чинного законодавства, а також на вихованні правової свідомості майбутніх юристів [10, с. 127].

Основними пріоритетами правової освіти в Україні, на думку М. Купчак, є національні інтереси нашої держави, поліпшення добробуту людей, формування позитивного іміджу України на світовій арені, зміцнення міжнародної співпраці з європейськими країнами [11, с. 147].

На підвищення якості вищої юридичної освіти, за словами В. Ломака, впливають такі чинники, як глобалізація, диджиталізація, участь України в болонському процесі, фокусування на результаті, ефективність освітньої політики [2, с. 36]. Ми підтримуємо цю тезу, проте варто зауважити, що здобуття юридичної освіти є процесом, який глибоко інтегрований у суспільно-політичне життя держави та не може бути відірваний від контексту. Відповідно, співпраця з міжнародними партнерами є основою для забезпечення ефективності вищої освіти та підвищення її якості.

Центральним нормативним актом, що регламентує питання міжнародного співробітництва у вищій освіті, зокрема юридичній, є Закон України «Про вищу освіту», норми якого закладають фундамент для партнерства з міжнародними організаціями та іншими державами з метою запровадження міжнародних стандартів юридичної освіти у вітчизняний освітній простір. У цьому контексті законодавцем визначені основні напрями співробітництва українських ЗВО з міжнародними партнерами (рис. 1.).

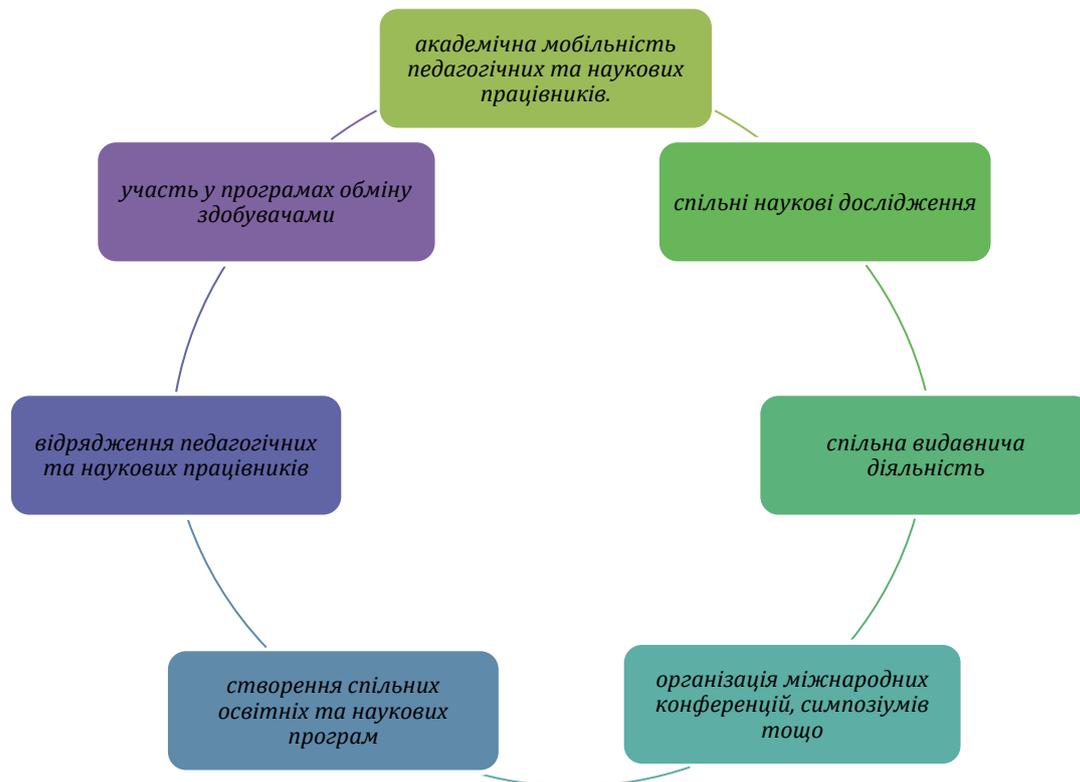

Рис. 1. Основні напрями міжнародного співробітництва у вищій освіті

Джерело: власна розробка авторів на підставі [12]

Стратегічна мета інтернаціоналізації вищої освіти в Україні, зазначена у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, зокрема, передбачає визнання українських освітніх кваліфікацій в Європі та світі й збільшення кількості проєктів міжнародної освітньо-наукової співпраці, інтеграцію наукових та науково-педагогічних працівників до світового наукового простору [13]. Окрім національних нормативних актів, Україна приєдналась до міжнародних договорів, які регламентують процеси співпраці в галузі освіти на міждержавному рівні. Ключовим із них є Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», яка започаткувала впровадження в українських ЗВО Болонського процесу, що передбачає встановлення єдиних стандартів вищої освіти, уніфікацію документів про вищу освіту, дворівневу систему освітньо-кваліфікаційних рівнів, єдину систему кредитів, посилення академічної мобільності й співпраці між державами тощо [14].

Отже, нормативна база для міжнародної співпраці в галузі вищої освіти є достатньо розробленою й створює міцне підґрунтя для формування міжнародних зав'язків та взаємної комунікації між учасниками. Відповідно, міжнародне співробітництво відбувається одразу на декількох рівнях, які відображені на рис. 2.

Рис. 2. Рівні міжнародної співпраці в галузі вищої юридичної освіти
Джерело: власна розробка авторів

На I рівні співробітництво відбувається між державами, міжнародними організаціями шляхом підписання двосторонніх та колективних угод про співпрацю, що визначають ключові стандарти вищої освіти та компетентності. На II й III рівнях – між ЗВО та їх підрозділами, які взаємодіють із закордонними освітніми організаціями шляхом укладення угод про спільну діяльність, академічну мобільність здобувачів та викладачів, обмін досвідом тощо. Ми погоджуємось із тезою О. Гальцової та М. Дмитриченко, згідно з якою міжнародне співробітництво у сфері освіти сприяє розвитку країни загалом, а співпраця університетів на міжнародному рівні є «необхідним напрямом оптимізації підготовки фахівців, інтеграції України у світовий освітній простір», тобто необхідно розширювати міжнародні контакти через укладання угод та здійснення спільних проєктів, посилювати процес обміну досвідом та інформацією [15, с. 23].

У науковій літературі часто вживаним є поняття «європеїзація» вищої освіти, яке розуміється по-різному. Так, європеїзацію вищої освіти, у першому значенні, розглядають як вплив діяльності Ради Європи (далі – РЕ) на розвиток вищої освіти в Україні, зокрема з метою удосконалення єдиної освітньої політики для всіх держав-учасниць РЕ, що базується на спільних цінностях, цілях та принципах, закріплених у нормативних актах Комітету Міністрів, Парламентської асамблеї РЕ [1, с. 54–55]. РЕ постійно наголошує на життєво важливому внеску юристів в ефективне функціонування суспільства [16]. Окремо варто підкреслити функціонування вищої юридичної освіти в європейських країнах на підставі загальних освітніх стандартів, що характеризується підвищенням мобільності здобувачів та викладачів, взаємним обміном та запозиченням досвіду й досягнень, інтегрованим ринком праці [17, с. 76].

Друге значення поняття «європеїзація» вищої освіти, що є більш поширеним, базується на інтеграції освітніх процесів всередині ЄС. Утворений на підставі Болонської декларації Європейський простір вищої освіти характеризується наявністю інтеграційних процесів як всередині, так і зовні із залученням третіх держав, зокрема за допомогою спеціальних ініціатив. Європейський освітній простір має на меті такі орієнтири: система навчання впродовж життя, формування ключових компетентностей для кожної професії та цифровізація вищої освіти [5]. Україна є активною учасницею Європейського освітнього простору, процес адаптації європейських стандартів освіти

відбувається вже друге десятиліття, однак він значно посилюється саме останніми роками у зв'язку з інтеграцією українського законодавства до права ЄС.

Зауважимо, що повноваження з регулювання відносин у сфері вищої освіти в ЄС є суверенною компетенцією держав-учасниць, загальні акти ЄС мають рекомендаційний характер і підкріплюються потужним фінансуванням у межах програм Союзу. Основні напрями політики ЄС у сфері вищої освіти спрямовані на «підвищення мобільності вищої освіти, сприяння взаємному визнанню кваліфікацій, підтримку конкурентоспроможності європейських закладів вищої освіти, їх модернізації та інновацій, посилення практичної спрямованості навчання, його соціальної привабливості й широти охоплення» [18, с. 317].

На думку О. Радишевської, розбудова Європейського простору вищої освіти є одним із найуспішніших освітніх проєктів ЄС за весь період існування цієї організації [3, с. 68]. Таким чином, процес взаємодії України з ЄС у галузі вищої юридичної освіти зведено до декількох основних напрямів: втілення єдиної європейської моделі вищої освіти правників, запровадження єдиних стандартів освіти на базі кредитно-модульної системи, використання Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, видання додатка до диплома про вищу освіту єдиного європейського зразка [3, с. 69–72]. Реалізація зазначених напрямів та розбудова стратегій співпраці між українськими та європейськими закладами вищої освіти здійснюється за допомогою міжнародних проєктів, представлених у таблиці 1.

Таблиця 1

Міжнародні проєкти в галузі вищої освіти в Україні (актуальні у 2024 році)

Європейський фонд освіти European Training Foundation (ETF)	Агенція ЄС для інтеграції освітніх програм до європейських стандартів у країнах із перехідною економікою [19]
Горизонт Європа	Рамкова програма ЄС із наукових досліджень та інновацій, мета – надання фінансування для розвитку української науки [19]
Міжнародна європейська інноваційна науково-технічна програма EUREKA	Відкрита платформа для міжнародного співробітництва у сфері інновацій [19]
Еразмус+	Програма ЄС у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту [20]
Напрямок Jean Monet	Проєкт Еразмус+ у галузі євроінтеграції, співпраця ЗВО для вивчення та дослідження досвіду ЄС для України [20]
Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів	Інвестиційний проєкт Світового Банку щодо реформування вищої освіти в Україні [19]
HELP	Проєкт Ради Європи для безкоштовної освіти в галузі прав людини для юристів, здобувачів освіти юридичних спеціальностей, зокрема під час війни [21].

Джерело: власна розробка авторів

Як вбачається зі змісту програм, наведених у табл. 1, сьогодні для України найбільш актуальними є декілька напрямів міжнародної співпраці в галузі вищої юридичної освіти.

По-перше, підвищенню ефективності юридичної освіти слугує швидке поширення інформаційних технологій та інновацій в освітній та науково-дослідній діяльності. Європейська освіта в цьому напрямі дотримується принципу «рівного доступу молоді до якісної вищої освіти, незалежно від їхнього матеріального становища», який забезпечується, зокрема, через відкритий онлайн-доступ до наукових та освітніх програм в університетських бібліотеках або на спеціальних платформах, що, безумовно, пришвидшує інтеграцію закладів вищої освіти України в європейський науково-освітній простір [22, с. 148]. На сучасному етапі запровадження інновацій у систему правової освіти України складається з кількох компонентів: нормативно-правового (оновлення нормативних актів, адаптація до міжнародних стандартів), методично-правовий (методологія викладання юридичних наук, інструменти й засоби втілення інновацій у системі освіти) та технологічно-правовий (етапи запровадження інновацій у систему української правової освіти) [11, с. 148–149].

По-друге, на розвиток юридичної освіти в Україні сьогодні впливають такі фактори, як безпекова ситуація та воєнний стан, зобов'язання України як кандидата на вступ до ЄС, зобов'язання, що випливають із глобальних Цілей сталого розвитку, зокрема цілі 4 щодо якісної освіти [23, с. 65]. Варто зауважити, що повномасштабна війна в Україні, безумовно, призвела до негативних наслідків для освітнього процесу, однак і стала поштовхом для різкого підвищення академічної мобільності українських здобувачів та працівників освіти. На підставі міжнародних угод про академічну мобільність, зокрема в межах програми Еразмус +, були реалізовані гнучкі процедури та виняткові заходи щодо отримання грантів на навчальну й академічну мобільність для підтримки українців [24].

По-третє, з огляду на міжнародні стандарти юридичної освіти, гостро постає питання практичного застосування навичок здобувачів-правників. Європейські стандарти освіти в галузі права зосереджені на великій кількості знань та навичок здобувачів, а також на загальних та спеціальних компетентностях майбутніх правників – практичних професійних навичках [6]. У даному контексті вбачається доречним розроблення програм міжнародного обміну досвідом роботи за юридичними спеціальностями в різних європейських країнах і за різними галузями права. Такі програми також можуть стати частиною освітнього процесу, орієнтованого на практичне застосування юридичних знань, що відповідає європейській концепції навчання впродовж усього життя, задля підготовки фахівців у галузі права високої кваліфікації та компетентності.

Висновки

Таким чином, підсумовуючи, зазначимо, що рівень міжнародної співпраці в галузі вищої юридичної освіти в Україні є досить високим. Ключова роль у цьому процесі належить європейським країнам та організаціям. Це зумовлено, по-перше, інтеграцією України до ЄС, що підтверджує наміри нашої країни залишатись частиною європейської спільноти, зокрема частиною єдиного Європейського простору вищої освіти, і, по-друге, європейським вектором співпраці, що підкріплюється участю України в Болонському процесі, запровадженням європейських освітніх стандартів та компетентностей в освітню програму підготовки майбутніх правників.

Зазначимо, що юридична освіта є динамічним явищем, вона спирається на класичні канони й водночас відповідає викликам часу. Цьому слугують застосування інформаційних технологій та інновацій, а також перегляд стратегій вищої освіти правників відповідно до європейського принципу «навчання упродовж життя». Актуальні сьогодні напрями міжнародної співпраці, зокрема академічна мобільність, спільна науково-практична діяльність, обмін досвідом, фінансування та організація освітніх проектів тощо, довели свою ефективність. До того ж перед освітньою

спільнотою постають нові виклики, які можна подолати спільними зусиллями шляхом розширення міжнародних контактів, укладання угод та здійснення спільних проєктів.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень міжнародної співпраці в галузі юридичної освіти є питання розроблення спільних програм для збільшення частки практичних навичок у навчанні правників, зокрема програм обміну досвідом за окремими спеціальностями (правоохоронна діяльність, правосуддя, правозахисна діяльність тощо). Окрім цього, подальших наукових розробок потребує питання професійної підготовки юристів та підвищення їх кваліфікації в певні етапи кар'єрного зростання за участі міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Колісніченко Н., Семенюк Ю. Європеїзація освіти: сутність та наслідки впливу. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 2(78). С. 53–57. DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa2782019179070>
2. Ломака В. Працюючи разом: розвиток міжнародного співробітництва в удосконаленні юридичної освіти в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 36–41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/5>
3. Радишевська О. Європейський простір вищої освіти як чинник європеїзації юридичної освіти (на прикладі діяльності Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка) *Юридичний Бюлетень*. 2019. № 11 (2). С. 67–76. DOI: <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.09>
4. Гринюк С., Зайцева І. Міжнародне співробітництво закладів вищої освіти як складник інтеграції України в європейський простір вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Спецвипуск. С. 50–56. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.10>
5. Антонюк В. П. Вища освіта України на шляху інтеграції в європейський освітній простір: досягнення та завдання подальшого розвитку. *Економічний Вісник Донбасу*. 2021. № 2 (64). С. 169–182. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-2\(64\)-169-182](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-2(64)-169-182)
6. Ткаченко В. В. Виклики глобалізації та їх вплив на юридичну освіту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 40–44. DOI: <https://doi.org/10.15421/392146>
7. Смокович М. Юридична освіта в умовах дистанційного навчання. *Підприємство, господарство і право*. 2021. №2. С. 181–185. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.33>
8. Губанова Т. О. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський юридичний журнал*. 2023. № 3. С. 23–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj-2023-3.03>
9. Константинов С. Ф. Юридична освіта та підготовка правників в умовах воєнного стану. *Нове українське право*. 2023. № 2. С. 98–104. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.2.12>
10. Сухицька Н. В. Правова освіта як чинник формування і розвитку правової демократичної держави *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 26. С. 125–128. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.022>
11. Купчак М. Я. Вплив європейських інтеграційних процесів на розбудову правоосвітніх систем в Україні. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2019. № 19. С. 146–152. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.32447/20784643.19.2019.18>
12. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Ред. від 28.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/conv#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

13. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.05.2024).
14. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». Європейський Союз; Декларація, Міжнародний документ від 19.06.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text (дата звернення: 06.05.2024).
15. Гальцова О. Л., Дмитриченко М. І. Міжнародна співпраця України з країнами Європи в галузі освіти. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 44. С. 21–27 DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.44-4>
16. Logvynskiy G. Principles and guarantees for the security of advocates: international experience URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d4acf05c-d38c-4140-9f5c-824d59714544/content> (дата звернення: 06.07.2024).
17. Савченко Н. С. Порівняльна характеристика магістерських програм у закладах вищої освіти в Україні та за кордоном. *Наукові записки. Серія Педагогічні науки*. 2022. № 206. С. 74–81. DOI: [10.36550/2415-7988-2022-1-206-74-81](https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-206-74-81)
18. Громовенко К. В., Іванський А. І. Правові стандарти вищої освіти в документах Європейського Союзу. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 11 (2). С. 313–322. DOI: <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.41>
19. Міністерство освіти і науки України. Європейська інтеграція. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/mizhnarodna-spivpratsya-2/evropeyska-integratsiya> (дата звернення: 06.05.2024).
20. Erasmus+ UA. National Office. URL: <https://erasmusplus.org.ua/> (дата звернення: 06.05.2024).
21. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/project-help-human-rights-education-for-legal-professionals-for-ukraine-including-during-wartime> (дата звернення: 06.05.2024).
22. Лазарчук Г. Вплив інформаційних технологій на сучасну юридичну освіту. *Organization of scientific research in modern conditions*. 2023. С. 146-150. DOI: [10.30888/2709-2267.2023-17-01-034](https://doi.org/10.30888/2709-2267.2023-17-01-034)
23. Орловська І. Г. Розвиток юридичної освіти в умовах глобалізаційних викликів. *Сучасний науковий журнал*. 2023. № 2(2). С. 61–67. DOI: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2023-2-8>
24. Еразмус+ під час війни проти України. URL: <https://erasmusplus.org.ua/opportunities/mozhlyvosti-dlya-organizacziy/erazmus-pid-chas-voyennogo-stanu-v-ukrayini/> (дата звернення: 06.05.2024).